

Julia Sieppi

VAPAANA RADIOSSA

Freelancereiden työllistyminen ja tulevaisuudennäkymät radiossa

VAPAANA RADIOSSA

Freelancereiden työllistyminen ja tulevaisuudennäkymät radiossa

Julia Sieppi
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Viestinnän koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Viestinnän koulutusohjelma, Journalismin suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Julia Sieppi

Opinnäytetyön nimi: Vapaana radiossa – Freelancereiden työllistyminen ja tulevaisuudennäkymät radiossa.

Työn ohjaaja: Pertti Sillanpää

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Toukokuu 2015

Sivumäärä: 35 + 1

Tämä tutkielma on ajankohtainen katsaus radiotyötä tekevien freelancereiden tilanteeseen, tulevaisuudennäkymiin ja asemaan Suomessa. Tutkielman tarkoituksena on tarjota hyödyllistä tietoa radiosta, vapaan toimittajan työstä ja alan tilanteesta kiinnostuneille henkilöille, erityisesti journalismin opiskelijoille, jotka kenties vielä pohtivat ammatillista suuntautumistaan.

Tietoperustassa käyn läpi journalismin murrosta ja freelance-toimittajien tilannetta sekä kerron pääpiirteittäin radiotoimittajan työstä ja radion kehityksestä Suomessa. Tätä varten perehdyin alan kirjallisuuteen ja aiheeseen liittyviin tutkimuksiin. Freelancerien asemaa ja työtä juuri radiotyön näkökulmasta on tutkittu kuitenkin hyvin vähän, mikä olikin tärkein syy aihevalinnalleni.

Haastattelin kyselylomakkeella kahdeksaa radioissa esimiestehtävissä toimivaa henkilöä. Kysyin heiltä muun muassa freelance-työn määrästä ja muodosta toimituksissa ja heidän näkemyksistään hyvän freelance-radiotoimittajan ominaisuuksista. Haastattelin myös Radio- ja televisiotoimittajien liiton Freelance-ammattiosaston luottamusmiestä, jolta kysyin työntekijöiden asemaan liittyvistä asioista. Sain näin tutkimukseeni myös työntekijöitä edustavan näkemyksen.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että työllistyäkseen freelancerin kannattaa panostaa monimedialliseen osaamiseen. Vain radioon keskittyminen ei ole enää nykypäivää. Työllistyäkseen radioon toimittajalla on oltava itsenäinen ote työhön, hyvä ideointikyky ja teknistä osaamista. Radiotyön ostajat odottavat valmiita, pitkälle jalostettuja ideoita. Tulevaisuudessa freelancereilta odotetaan entistä enemmän verkkojournalismiin ja sosiaaliseen mediaan liittyvää osaamista.

Asiasanat: journalismi, radio, freelance-toimittaja, freelancer, media

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Communication, Option of Journalism

Author: Julia Sieppi

Title of thesis: Free radio - The Employment and the Future of Freelancers in Radio

Supervisor: Pertti Sillanpää

Term and year when the thesis was submitted: May 2015

Number of pages: 35 + 1

This thesis is a topical review about the situation of freelancers in radio, and their future and position in Finland. The review's goal is to offer valuable information to people interested in radio, the work of a free journalist and the situation of the business, especially to students of journalism who might still be pondering about their professional direction.

The basis of information goes through the turn of journalism, freelancer's situation and also offers a general insight on radiojournalist's work and it's evolution in Finland. To this end, I studied the relevant literature and research results, but quickly found out that freelancer's aspect about radio has been researched very little, which is indeed the most important reason for my subject.

Interview consists of eight people acting as supervisors in radio with a poll and asked them about the amount and character of freelance-work, and their vision of a good freelancer's attributes. The union steward of The Freelance Branch of Radio and Television Union was also interviewed, and inquired about the status of employees. This way, the employee's point-of-view could also be included in the research.

The results show that in order to be employed, a freelancer would want to invest in multimedia know-how. Concentrating solely on radio is not viable in present Finland. In order to be employed, a journalist has to have an independent and spontaneous grasp on work, good ideas and technical skills. Freelancer's clients expect complete, long-refined ideas, and in the future freelancers are expected to have an ever increasing proficiency in web journalism and social media.

Keywords: journalism, radio, freelance-journalist, freelancer, media

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	VAPAAN TOIMITTAJAN TYÖ	8
	2.1 Journalismin ja toimittajan työn murros	8
	2.2 Vapaat toimittajat Suomessa ja järjestäytyminen	10
	2.3 Menestyvä freelancer	11
	2.4 Vapaan toimittajan asema radiossa	12
3	RADIO TOIMITTAJAN VÄLINEENÄ.....	14
	3.1 Monopolista monipuolisuuteen	14
	3.2 Radio mediana	15
4	AINEISTOT JA MENETELMÄT	17
	4.1 Kyselylomake freelance-työn ostajille.....	18
	4.2 FAO:n luottamusmiehen haastattelu	19
5	FREELANCE-TYÖN OSTAJIEN HAASTATTELUT.....	20
	5.1 Kyselyn vastaajat	20
	5.2 Työpanos suosituin palkkausmuoto	21
	5.3 Oma-aloitteisuus ja monipuolisuus tärkeitä taitoja.....	22
	5.4 Arvaamaton tulevaisuus	23
6	FAO:N LUOTTAMUSMIEHEN HAASTATTELU	25
	6.1 Ongelmia työn hinnoittelussa ja palkanmaksussa	26
	6.2 Yhtyneet-sopimus on syytä osata hyvin	27
	6.3 Yhdellä välineellä ei pärjää.....	28
7	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	29
	7.1 Tulevaisuudennäkymät – kannattaako freelancerin suuntautua radioon?	29
	7.2 Mitä osaamista freelancereilta vaaditaan radiossa?	29
	7.3 Radio-freelancerien nykytilanne	30
8	POHDINTA.....	32
	LÄHTEET.....	35
	LIITTEET.....	37

1 JOHDANTO

Freelancetoimittajan työ voi olla vapaudessaan antoisa elämäntapa, jossa vapaus ruokkii luovuutta ja epävarmuus kääntyy motivaatioksi tuottaa laadukasta jälkeä. Vapaan toimittajan arkeen liittyy kuitenkin myös sudenkuoppia: taloudellista epävarmuutta, yksinäisyyttä ja painetta selvittä kilpailussa. Yhä useamman nuoren toimittajan on sopeuduttava ajatukseen työskentelemisestä freelancerina, sillä epätyypilliset työmuodot yleistyvät Suomessa kaiken aikaa, eikä media-ala ole poikkeus tässä trendissä. (Jokinen 2014, 12.)

Opinnäytetyössäni tutkin freelance-toimittajien työllistymistä radion näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miltä vapaiden radiotoimittajien tulevaisuus näyttää ja kannattaako alan opiskelijan panostaa juuri radio-osaamiseen. Samalla kartoitan, mitä osaamista ja ominaisuuksia ostajat vaativat freelance-radiotoimittajilta ja kuinka paljon Suomessa on pääasiallisesti radioon sisältöä tekeviä freelancereita. Tutkimuskysymykseni syntyivät halusta tuottaa lisää ajankohtaista tietoa aiheesta, sillä radiotyön freelancetoimittajista ole ennestään saatavilla kattavaa tietoa.

Idea syntyikin pohdiskeltuani omaa tulevaisuuttani toimittajana sekä innostuksesta tehdä radiotyötä. Vaikuttaa selvältä, että nykyajan toimittajan on hallittava useita eri välineitä: verkkojournalismia, printtiä, sosiaalista mediaa tai vaikkapa videoilmaisua. Esimerkiksi Oulun ammattikorkeakoulussa koulutetaan monipuolisia toimittajia, joilla on perustaidot jokaisesta välineestä. Toisaalta korostetaan erikoistumisen tärkeyttä – työllistyäkseen toimittajalla tulisi olla jokin väline tai aihealue, johon hän on erityisen perehtynyt. Halusin selvittää, voisiko radio olla tällainen väline freelancerina toimivalle journalistille.

Freelancetoimittajien työtä ja tilannetta on tutkittu jonkin verran, muun muassa vuonna 2008 julkaistussa Sonja Riihikankaan tutkielmassa ”Matkalla menestykseen – Millainen on hyvä freelancetoimittaja?” Riihikankaan tutkimus käsittelee aihetta lehdistön freelancereiden näkökulmasta, mutta sen tulokset ovat hyödyllisiä myös muille freelancereille. Myös Journalistiliitto on havainnut freelancereiden tekevän yhä suuremman osan journalistisesta työstä, ja freelance-strategiassaan se pyrkii säännöllisin väliajoin tuottamaan tietoa freelancereiden tilanteesta (Suomen Journalistiliitto 2014, viitattu 24.4.2015). Vuonna 2012 julkaistu Freelance-työmarkkinatutkimus on tällä hetkellä tuorein Journalistiliiton teettämä aiheeseen liittyvä tutkimus.

Tutkimukseni tietoperustana käytin tutkimuksia ja viestinnän alan kirjallisuutta, jotka liittyvät freelance-journalismiin ja radiotyöhön. Ymmärtääkseni syvällisemmin media-alalla tapahtuneita muutoksia perehdyin myös kirjallisuuteen, jossa kerrotaan journalismin historiasta ja murroksesta sekä toimittajan työn muutoksesta. Tutkin myös Journalistiliiton, Radio- ja televisiotoimittajien freelance -ammattiosaston sekä Suomen freelance-journalistien internet-sivuja, mistä löysin käytännönläheistä perustietoa ja näkökulmia aiheeseeni. Oman tutkimukseni aineistoa keräsin laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Laadin kyselylomakkeen, johon vastasi kahdeksan radioissa freelance-työn ostamisesta vastaavaa henkilöä. Lisäksi haastattelin Freelance-ammattiosasto FAO:n luottamusmiestä, sillä halusin tutkimukseen myös työntekijöitä edustavan näkökulman.

Tutkielmassani esille tulevia keskeisiä käsitteitä ovat muun muassa freelancetoimittaja, ostaja, kaupallinen radio ja Yleisradio. Freelancetoimittajalla tarkoitan ammattilaista, joka ei ole perinteisessä työsuhteessa tiedotusvälineeseen, vaan myy työpanostaan tai työn tuloksia. Ostaja on taho, joka ostaa freelancetoimittajan työpanosta tai työn tuloksia eli yleensä toimituksen päätoimittaja, päällikkö tai tuottaja. Yleisradio on julkisen palvelun yleisradiotoimintaa harjoittava viestintäyhtiö, jonka toiminta rahoitetaan Yle-verolla. Kaupallinen radio taas tarkoittaa yksityisen sektorin radiotoimijoita.

2 VAPAAN TOIMITTAJAN TYÖ

Tässä luvussa kerron ensin journalismin ja toimittajan työn muutoksesta viime vuosikymmenien aikana ja etenen sitten tilanteeseen alan freelancerien näkökulmasta. Viimeisessä alaluvussa käsittelem nimenomaan radiossa työskentelevien vapaiden toimittajien asemaa Suomessa.

2.1 Journalismin ja toimittajan työn murros

Journalismilla tarkoitetaan yleensä ajankohtaisen ja faktapohjaisen sisällön tuottamista joukkoviestimiin (Kunelius 2003, 21). Sen muita tehtäviä ovat yhteiskunnan kriittinen tarkkailu ja sen vallankäytön valvominen sekä sananvapauden ja julkisen keskustelun edistäminen. Tätä työtä tekevät toimituksissa työskentelevät toimittajat ja vapaat toimittajat, eli freelancerit. (Kuutti 2006, 73.) Journalismi edustaa suurta yleisöä, mutta perustuu toisaalta toimittajan itsenäiseen, journalistiseen harkintaan. Journalistit pyrkivät suojautumaan manipulointi- ja vaikutusyrityksiltä ja tämä erottaakin journalismin muusta joukkoviestinnästä. Esimerkiksi sanomalehdessä uutiset edustavat journalismia, mutta ilmoitukset ja mainokset eivät. (Kunelius 2003, 23.) Laajemmin journalismina voidaan nähdä myös toimintaedellytysten luominen yksittäiselle tiedotusvälineelle, jonka elimellisenä osana journalismi toimii. Journalismia on siis myös se prosessi, jonka tuloksena journalistinen sisältö saadaan yleisön ulottuville eli esimerkiksi kustannus- ja lähetystoiminta. (Kuutti 2006, 73.)

Journalismin ideaan liittyy lukuisia kiistanaiheita. Kuneliuksen (2003, 21) mukaan sekä ajankoh-
taisuus että faktapohjaisuus ovat suhteellisia ja siksi ongelmallisia käsitteitä journalismin määritte-
lyssä. Journalismin ytimessä on ajatus siitä, että journalismi raportoi maailman tapahtumia. Silti
sen tuotantoa ohjaavat monet seikat, kuten tekstien lajityypit, jotka voivat vaikuttaa jutussa esiin-
tyvien faktojen löytämiseen ja sitä kautta sisältöön. Toinen olennainen kysymys on, ketä journa-
lismi todellisuudessa edustaa. Lehdissä kirjoitetaan usein, mitä mieltä "Suomen kansa" on mistä-
kin asiasta – tällainen artikkeli pohjautuu usein kuitenkin vain suppeahkoon mielipidekyselyyn.
Tämän kaltaiset artikkelit muokkaavat yleisön käsitystä paitsi siitä, mitä muut asiasta ajattelevat,
myös siitä, millaiseksi oma käsitys muodostuu suhteessa yleiseen mielipiteeseen. (Kunelius
2003, 24.)

25 viime vuoden aikana journalistinen työ on kokenut suuren murroksen. Kun ennen 1990-lukua journalistit saivat nauttia taloudellisesta kasvusta ja pysyvistä työpaikoista, 2000-luvulle tultaessa journalismi alkoi menettää perinteistä yhteiskunnallisen portinvartijan rooliaan. Instituutioiden ja organisaatioiden ei tarvitse enää turvautua ensisijaisesti tiedotusvälineisiin saadakseen kontaktin asiakkaisiinsa tai muihin yhteisöihin, vaan julkaiseminen hoituu edullisesti internetissä. Enää ei ole selvää, kuka on journalisti ja mitä journalismi ylipäätään tarkoittaa, sillä internetissä toimii runsaasti mediaorganisaatioista itsenäisiä uutistiedon tuottajia ja välittäjiä. Usein bloggaajat ja kansalaisjournalistit näkevät perinteisen journalismin etäisenä, näennäisesti objektiivisena ja byrokraattisena, ja he haluavatkin toiminnassaan poiketa tästä. Yleisöllä on uudenlainen rooli, kun median kuluttajista on tullut myös sen tuottajia (Seppänen & Väliaverron 2013, 160, 162.)

Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksikön julkaiseman tutkimuksen mukaan toimittajat näkevät internetin tulevaisuuden mediana, mutta verkkojulkaisujen kehittämiseen liittyy epävarmuutta. Esimerkiksi verkon osallistavaa luonnetta on käytetty hyväksi melko vähän. Nikusen tutkimukseen osallistuneiden toimittajien mielestä verkkojulkaisujen ongelmana on myös toisteisuus ja kannibalismi – verkkosisältö voi viedä lukijoita muilta välineiltä. (Nikunen 2011, tiivistelmä.)

Internetin ja sosiaalisen median sekä teknologisen kehityksen lisäksi myös taloudellinen taantuma on vaikuttanut mediakentän murrokseen. Vaikka toimittajan työn tärkeimmät perusainekset ovat yhä samat – tiedon hankkiminen, muokkaaminen ja tarinoiden kertominen – on työnkuva kehittynyt murroksen myötä monipuolisemmaksi. Nykyajan toimittajan odotetaan olevan useita välineitä hallitseva moniosaaja, joka voi työskennellä useille työnantajille. (Seppänen & Väliaverron 2013, 161.) Nikusen mukaan monitekemisen rinnalla trendejä ovat 2000-luvun alusta alkaen olleet yleistoimittajuuden voimistuminen ja erikoistoimittajien karsiminen. Nämä trendit näkyivät vuoden 2009 laman aikana, kun suomalaisista toimituksista irtisanottiin 189 Journalistiliiton jäsentä ja yli sata toimittajaa otti vastaan vapaaehtoisen eläkepaketin. Organisaatiouudistusten nimissä kustannuksia pyrittiin karsimaan ja tehokkuutta lisäämään – jäljelle jääneiden toimittajien työtaakka luonnollisesti kasvoi. Online-julkaisemisen kulttuuri on johtanut lisääntyneeseen kiireeseen, kun toimittajan on versioitava sama sisältö useisiin välineisiin. Kiireen myötä toimittajilla on entistä vähemmän aikaa perehtyä aiheisiin. (Nikunen tiivistelmä, 2011.)

Muutokset ovat vaikuttaneet merkittävästi alan työntekijöiden asemaan. Pätkätyöt ja itsensä työllistämisen kulttuuri ovat korvanneet pitkät ja turvatut työsuhteet. Suuret mediatilat ovat ulkoistaneet toimintojaan ja sen myötä alalle on ilmaantunut paljon pieniä mediayrityksiä. Erityisesti nuor-

ten ja vastavalmistuneiden on pitänyt sopeutua tähän tilanteeseen. Uudenlainen työnkuva merkitsee toimittajalle usein epävarmuutta urasta ja työn jatkuvuudesta, mutta toisaalta se voi myös edistää työelämän joustavuutta ja luovuutta. (Seppänen & Väliverronen 2013, 154.) Media-alalla on tavallista, että toimittaja joutuu työskentelemään ilmaiseksi tai pienellä korvauksella siinä toivossa, että työ joskus muuttuisi taloudellisesti kannattavaksi (Seppänen & Väliverronen 2013, 162–163).

2.2 Vapaat toimittajat Suomessa ja järjestäytyminen

Freelance-toimittaja, vapaa toimittaja tai freelance-journalisti on henkilö, joka työskentelee juttu- tai toimeksiantokohtaisen palkkion pohjalta. Freelancerilla voi olla useita asiakkaita ja hän voi työskennellä myös itsenäisenä yrittäjänä. (Kuutti 2006, 251.) Tässä tutkielmassa määritellään freelancerit Suomen journalistiliiton eli SJL:n sääntöjen jäsenyysehtojen mukaisesti. Suomen journalistiliiton freelance-jäseneksi voi päästä henkilö, jonka työhön liittyy olennaisesti journalistisia elementtejä, työ on ammattimaista sekä se tuottaa taloudellista tulosta. Käytännössä siis vapaita toimittajia voivat olla lehdistöön, televisioon, radioon tai verkkoon työtä tekevät toimittajat. (Jokinen 2015, 11.) Tässä tutkielmassa freelancereiksi ei lueta opintojensa ohella tai muuten satunnaisesti journalistista työtä tekeviä henkilöitä.

Vapaan toimittajan työ voi olla mielekästä ja monipuolista – freelancer voi erikoistua haluamalleen alalle, tehdä töitä eri toimeksiantajille ja päättää itse loma-ajoistaan. Freelancerina työskentelevä jää kuitenkin paitsi työsuhteessa työskentelevien turvaverkoista. Useimmilla freelancereilla ei ole mahdollisuuksia ansiosidonnaiseen päivärahaan, sairastuttaessa turva on heikko, ja avustajasuhde tiedotusvälineen kanssa voi päättyä milloin tahansa. (Jokinen 2014, 8.) Lainsäädännön silmissä freelancer on käytännössä yrittäjän asemassa (Jokinen 2014, 10).

Freelancerin on oltava paitsi oman alansa ammattilainen, hänen on hallittava myös yritystoiminnan perusteet, kuten yrittäjäeläkevakuutuksen maksut ja arvonlisäveron säännöt (Jokinen 2014, 10). Freelancertyön toimintamuotona voi olla freelance-verokortilla työskenteleminen tai varsinaiset yritysmuodot eli toiminimi, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö tai osuuskunta. Suurin osa sähköisen median freelancereista toimii freelance-verokortilla. (Suomen freelance-journalistiry 2013, viitattu 8.3.2015.)

Jokisen (2014, 12) mukaan media turvautuu yhä laajemmin alihankinnan eri muotoihin ja freelance-työ tulee lisääntymään Suomessa. Vuonna 2014 Suomen Journalistiliiton jäsenistä noin 1550 toimittajaa kuului freelancereiden jäsenyhdistyksiin. Lehdistön freelancerit kuuluvat pääosin Suomen freelance-journalisteihin (SFJ) ja sähköisen median freelancerit Radio- ja televisiotoimittajien liiton (RTTL) alayhdistykseen Freelance-ammattiosastoon (FAO). SFJ:llä on noin 1100 jäsentä ja FAO:lla noin 450. (Suomen Journalistiliitto 2014, viitattu 11.5.2015.) Radio- ja televisiotoimittajien liittoon kuuluu noin 5000 sähköisen median ammattilaista (Radio- ja televisiotoimittajien liitto 2015, viitattu 11.5.2015). Ongelmatilanteissa liittoon kuuluva freelancer voi kääntyä Freelance-ammattiosaston luottamusmiehen tai Journalistiliiton free-asiamiehen puoleen (Jokinen 2014, 130).

2.3 Menestyvä freelancer

Toimittajien työmarkkinat ovat kutistuneet merkittävästi, mutta silti alalle koulutetaan jatkuvasti uutta innokasta ja pätevää työvoimaa. Työpaikkojen puute on yksi syy, miksi moni alkaa vapaaksi toimittajaksi. (Jokinen 2014, 144.) Alalla teetetään työtä ilmaiseksi tai halvalla yhä enemmän ja siksi freelancereiden palkkiotaso heittelee paljon. Alalla menestyäkseen vapaan toimittajan on tunnettava omat vahvuutensa ja mahdollisuutensa. (Jokinen 2014, 12.)

Freelancerina menestyäkseen olennaista on ammattimaisuus. Työelämässä on yhä tyypillisempää, että freelancer itseideoi, kehittää, markkinoi ja jopa tuottaa oman työnsä. Tämä näkyy erityisesti audiovisuaalisella alalla. (Jokinen 2014, 14.) Asiakkaan tarpeiden ymmärtäminen ja ennakointi on suureksi hyödyksi: on parempi tarjota ostajalle valmista ostajan konseptiin soveltuva aihekokonaisuutta kuin täsmentämätöntä ideaa (Jokinen 2014, 144).

Sonja Riihikangas kirjoittaa vuonna 2008 julkaistussa opinnäytetyössään hyvän freelance-toimittajan ominaisuuksista. Riihikankaan tutkielmassa näkökulma on rajattu lehdistön freelance-reihin ja hän on haastatellut matkailujulkaisujen päätoimittajia, mutta tietoa voidaan soveltaa myös tutkiessa muiden välineiden freelance-työtä. Riihikankaan opinnäytetyössä ostajat toivoivat freelancerilta muun muassa luotettavuutta eli lähinnä tilatun sisällön toimittamista ajallaan. Muita positiivisia ominaisuuksia olivat joustavuus, omatoimisuus ja hyvä yleissivistys. Koulutusta ja työkokemusta ostajat eivät kokeneet merkittäväksi tekijäksi, kunhan freelancer kirjoittaa hyviä juttuja. Myöskään freelancerin luonne ei noussut tärkeäksi tekijäksi, joskin toimittajan ammatti-

maista ja hyvää käytöstä pidettiin etuna. Todella tärkeänä ostajat pitivät sitä, että freelancer on tutustunut julkaisuun perinpohjaisesti eli tuntee sen tyylin, kohderyhmän ja erilaiset palstat. (2008, tiivistelmä.)

2.4 Vapaan toimittajan asema radiossa

Vapaa toimittaja voi tehdä radiotyötä työsuhteisena tai oman yrityksensä kautta. Ylellä käytössä olevan Yhtyneet-sopimuksen allekirjoittaneet freelancerit käyttävät yleensä työnantajan laitteita ja tiloja ja ovat työnantajan työnjohdon alaisina. Siksi heidät katsotaan työsuhteisiksi. (Jokinen 2014, 128.)

Yhtyneet-työehtosopimus on yleissitova. Siinä palkkio työstä määritellään ohjelman pituuden ja tyylin mukaan. Mitä vaativammaksi ohjelmatyyppin tekeminen katsotaan, sitä korkeampi vähimmäispalkkio on. Lisäksi palkkioon vaikuttavat eri alojen palkkioita täsmentävät liitteet, esimerkiksi liite audio- ja audiovisuaalisesta työstä ja erillinen digisopimus, joka määrittelee oikeudet ohjelman käyttöön verkossa. Työnantaja maksaa Yhtyneet-sopimuksella työskentelevän työntekijän eläkevakuutusmaksut ja lomakorvaukset. (Jokinen 2014, 128, 130.)

Jos freelancer työskentelee Yleisradiossa yrityksensä kautta, hän ei ole Yhtyneet-sopimuksen piirissä. Jokisen mukaan freelancerin kannattaakin olla tarkkana, että tulee määritellyksi oikein – toisinaan Yleisradiossa määritellään yrittäjiksi myös sellaiset, jotka todellisuudessa kuuluisivat Yhtyneet-sopimuksen piiriin. Jos freelancer toimii yrittäjänä, sopimuksen palkkiotaso voi antaa viitettä oman työnsä hinnoitteluun. Yksityisomistukselliset paikallisradiot eivät niin ikään kuulu Yhtyneet-sopimuksen piiriin. Niissä työskenteleviä freelancereilla ei ole turvanaan yleissitovia työehtosopimuksia. (Jokinen 2014, 128, 130, 133.)

Vaikka valtaosa suomalaisista freelancereista viihtyy työssään, ovat Yhtyneet-sopimuksen puitteissa työskentelevät radio- ja tv-freelancerit suurin vakituiseen työsuhteeseen kaipaava ryhmä. Tämä käy ilmi vuonna 2012 julkaistusta Journalistiliiton freelancereiden työmarkkinatutkimuksesta. (Jokinen 2014, 14.) Tämä kertoo mahdollisesti Yhtyneet-sopimukseen liittyvistä pulmista työelämässä. Sopimusta laatiessa kiistää käydään toisinaan siitä, mihin tyyppiin ohjelma kuuluu ja täten minkä suuruiseksi sen palkkio määräytyy (Jokinen 2014, 131).

Yhteistoimintaneuvotteiluissa freelancereiden asema on suojaton. Esimerkiksi marraskuussa 2014 Yle irtisanoi YT-neuvottelujen tuloksena 74 henkilöä. Yhtenä säästämiskeinona oli freelancereiden työpanoksen vähentäminen. (Freelance-ammattiosasto 2014, viitattu 8.3.2015.)

3 RADIO TOIMITTAJAN VÄLINEENÄ

Tässä luvussa käyn lyhyesti läpi radion historiaa Suomessa sekä Yleisradion että kaupallisen radion näkökulmista. Sen jälkeen käsittelen radiota medianäkökulmasta ja pureudun siihen, mitä radiotyö vaatii toimittajalta.

3.1 Monopolista monipuolisuuteen

Suomessa ammattimainen radiotoiminta alkoi vuonna 1927, kun Yleisradio perustettiin. Tuolloin Ylen toiminnan päämääränä oli kansansivistyksen ja taiteen edistäminen, hyödyllisen tiedon välittäminen ja ajanviete. 1930-luvulla radiota kuunteli kolmasosa suomalaisista, ja kun 1970-luvulla uudella stereofonisella tekniikalla valmistetut matkaradiot yleistyivät, radio oli jo lähes jokaisen ulottuvilla. Radiotoiminta oli aluksi luvanvaraista ja siksi Yleisradio säilytti monopolinsa vuosikymmenien ajan, kunnes yksityinen paikallisradiotoiminta alkoi vuonna 1985. (Karvonen 2002, viitattu 8.3.2015.)

Kirjaimellisesti yleisradiotoiminta tarkoittaa vapaasti etenevien sähkömagneettisten aaltojen avulla lähetettyä radio- ja televisioitoimintaa, jonka lähetykset ovat vapaasti vastaanotettavissa (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 108). Kun tässä tutkielmassa mainitaan Yleisradio, sillä tarkoitetaan kuitenkin Yleisradio Oy:n toimintaa. (Karvonen 2002, viitattu 8.3.2015.) Olennaisin ero kaupallisten radioasemien ja Yleisradion välillä on mainostulot, jotka ovat kaupallisten radioiden ehto (Karvonen 2002, viitattu 8.3.2015). Yleisradio taas on Suomen valtion omistuksessa ja sen toiminta rahoitetaan Yle-verolla (Yle 2015, viitattu 27.4.2015).

Kaupallisella puolella radiot ovat profiloituneet enemmän ja niissä musiikin merkitys on suuremmassa roolissa. Myös Yleisradio on sittemmin profiloitunut tarkemmin. (Karvonen 2002, viitattu 8.3.2015.) Nykyajan radio ei ole enää pelkkää ääntä, vaan 1990-luvulla alkanut digitalisoituminen on kehittänyt radiota monimediallisempaan suuntaan (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 7). Esimerkiksi Yleisradiossa onkin pyritty siihen, että yksi toimittaja kerää aineistoa niin radioon, televisioon ja digikanaville (Huovila 2005, 27). Radion valttina on nykyäänkin sen kuuntelu-elämyksellisyys – se antaa tilaa kuuntelijan mielikuvitukselle ja henkilökohtaiselle elämykselle (Kujala ym. 1998, 7).

3.2 Radio mediana

Muihin tiedotusvälineisiin verrattuna radio on välineenä erityislaatuinen. Se on monikäyttöinen, sisällöllisesti monipuolinen ja toiminnallisesti vaivaton – radio on helposti liikuteltava media, jota kuulija voi pitää mukanaan ja kuunnella muun toimintansa ohella. Radiota kuunnellaan passiivisesti ja aktiivisesti – passiiviselle kuuntelijalle radio on taustalla oleva seuralainen, kun taas aktiivinen kuuntelija keskittyy tarjontaan ja saattaa kiinnostua kuulemastaan kappaleesta tai uutisesta. Suurin osa radion kuuntelusta on passiivista, mutta radion on tarkoitus tarjota ohjelmaa molemmille ryhmille. (Kujala ym. 1998, 7.)

Suora lähetys on nykyään radiotoiminnan kantava elementti ja se on radion selvästi yleisin lähetysmuoto. Sen aikana juontovuorossa oleva toimittaja vastaa myös lähetyksen teknisestä puolesta. Radion erityispiirteet tulevat hyvin esiin juuri suorassa lähetyksessä – reaaliaikaisuus, kyky reagoida nopeasti ja tavoitettavuus. Suora lähetys lisää myös radion viihdyttävyyttä, mikä on useimmille kuuntelijoille radion kuuntelussa tärkeintä. (Kujala ym. 1998, 9.)

Radiopuhujalta vaaditaan tiettyjä ominaisuuksia. Sisällöllisen taitavuuden lisäksi on lähetyksen aikana on hallittava muun muassa äänensävyt, tauot ja puheen painotukset (Kujala ym. 1998, 40). Myös puhujan persoona on tärkeä osa radiotyötä. Olli-Pekka Kursi kirjoittaa vuonna 2003 julkaistussa opinnäytetyössään "Radiotoimittajan henkilöbrändi: Vain sinä voit olla hyvä sinä" henkilöbrändäämisen merkityksestä radiotoimittajalle erottautumisen ja työnsaannin näkökulmasta. Tutkimuksen keskeisenä päätelmänä on, että alalla vallitsevassa kovassa kilpailussa henkilöbrändääminen voi olla tärkeä keino erottua positiivisesti muista alan toimijoista (2003, Tiivistelmä).

Puheen lisäksi radion lähettämä tarjonta eli radiosoundi rakentuu muun muassa musiikista, äänimatoista, efekteistä ja mainoksista. Radiosoundi on radiolle tärkeä tapa profiloitua ja luoda kuuntelijalle mielikuvia radiolähetyksen elementeistä. Radiotyössä tekniikan sujuva osaaminen onkin tärkeässä roolissa. Mikrofonit, tallennuslaitteet, editointiohjelmat ja äänipöytä ominaisuuksineen ovat kaikki osa radiotoimittajan työtä. Vaikka radiolähetyksen sisältö miellyttäisi kuulijaa, voi sen epäonnistunut tekninen toteutus karkottaa kanavalta. (Kujala ym. 1998, 37, 39.)

Pohjimmiltaan radiotoimittajan työssä pätevät samat arvot ja ammatilliset ja normit kuin muissakin medioissa. Journalistista riippumattomuutta ei voi silti pitää itsestäänselvytenä. Radion saama

rahoitus voi käytännössä vaikuttaa paljonkin sen arvoihin ja asenteisiin. "Voiko radiossa käsitellä kriittisesti maitoa, jos maidontuottajan mainokset ovat radion pääasiallinen rahoituslähde?", Kujalan, Lahden ja Tammisen Radiotyön perusteet -kirjassa pohditaan. Vastaavanlaisia kysymyksiä on jouduttu miettimään läpi radion historian. Arvot määrittyvät radion päätavoitteen mukaan: onko tärkeimpänä tavoitteena toimia kannattavana liikeyrityksenä vai tahona, joka tarjoaa kattavaa tiedonvälitystä. Yleensä markkinointi on osa radiotoimittajan työtä, jotta edistetään kanavan tunnettavuutta ja pärjätään kilpailussa muiden radiokanavien kanssa (Kujala ym. 1998, 15, 220–221.)

4 AINEISTOT JA MENETELMÄT

Tutkielmassani tutkin freelance-radiotoimittajien työllistymistä ja tulevaisuuden näkymiä, joten päätin haastatella radioissa rekrytoinnista ja freelance-materiaalin ostamisesta vastaavia henkilöitä eli yleisimmin päätoimittajia, ohjelmapäälliköitä ja tuottajia. Tavoitteenani oli saada tietoa tilanteesta sekä Yleisradiossa että kaupallisissa radioissa, ja löytää tutkittavia, jotka työskentelevät eri puolilla Suomea. Myös alalla toimivilta freelance-toimittajilta olisi varmasti saanut hyödyllistä tietoa, mutta tutkielmani laajuuden puitteissa päätin rajata pääasiallisen näkökulman freelance-työn ostajiin. Näin uskoin saavani käytännönläheistä tietoa, josta olisi hyötyä itseni kaltaisille uran alkutaipaleella oleville toimittajille.

Freelance-työn ostajien lisäksi haastattelin Freelance-ammattiosaston eli FAO:n luottamusmiestä. Hän on henkilö, jonka työnä on auttaa sähköisen median freelancereita työelämään liittyvissä kysymyksissä ja ongelmassa. Häneltä uskoin saavani tietoa siitä, millaisia ongelmia radion freelancereilla on työelämässä ja millainen heidän asemansa on. Luottamusmiehen haastattelun avulla saisin tutkielmaani palasen myös työntekijöiden näkökulmaa.

Toteutin tutkimukseni laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisuuden moninaisuuden kuvaaminen. Tämä ilmenee siten, että eri ihmiset tulkitsevat asioita eri tavoilla näkökulmastaan ja ymmärryksestään riippuen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161.) Molemmat tässä tutkimuksessa käyttämäni tutkimusmenetelmät edustavat laadullisia tutkimusmenetelmiä: freelance-työn ostajille tehty kysely sekä FAO:n luottamusmiehen teemahaastattelu.

Analysoin sekä kyselytutkimuksen tuloksia että teemahaastattelulla saamaani aineistoa teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Teorialähtöisessä analyysissä päättely ohjaa ja kehystää olemassa oleva tieto aiheesta. Tutkimustulos siis uudistaa tiedettyä käsitystä. Järjestin aineistoa teemoittelulla. Teemoittelu tarkoittaa laadullisen aineiston ryhmittelyä aihepiireiksi ja näiden aiheiden eli teemojen esiintymisen vertailua. Aineistosta etsitään näkemyksiä, jotka liittyvät tiettyyn teemaan. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 93, 99.) Tutkimuksessani yksi tällainen teema on esimerkiksi ostetun freelance-työn määrä toimituksissa. Havainnollistan kyselyllä saamaani aineistoa myös kuvion avulla. Kuviota voidaan käyttää tiedon havainnollistamiseen ja painottamiseen (Hirsjärvi ym. 2013, 328).

4.1 Kyselylomake freelance-työn ostajille

Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2013, 185) mukaan menetelmää valittaessa on otettava huomioon voimavarat ja käytettävissä oleva aika. Ensin harkitsin, että haastattelisin freelance-työn ostajia henkilökohtaisesti, mutta koska tutkittavat ovat eri puolilla Suomea ja halusin mahdollisimman edustavan otoksen, päätin kerätä aineistoa kyselyllä. Kyselyn keskeisimpänä tavoitteena oli selvittää, tilataanko radiosisältöä vapailta toimittajilta, kuinka paljon sitä tilataan, millaista sisältöä tilataan ja millaisena ostajat näkevät hyvän freelance-radiotoimittajan.

Toteutin freelance-radiotyön ostajille suunnatun kyselylomakkeen internetissä Webropol-palvelun avulla. Näin uskoin saavani helposti hyvin jäsenneiltyjä vastauksia ja näin välttyisin materiaalin litteroimiselta. Laadin lomakkeeseen 13 avointa kysymystä, jotta vastaajat voisivat ilmaista itseään mahdollisimman vapaasti. Näin saisin myös vihjeitä siitä, onko vastaaja perehtynyt aiheeseen ja mikä on vastaajan suhtautuminen ja motivaation kyselyn täyttämiseen (Hirsjärvi ym. 2013, 201). Webropolin avulla pystyin toteuttamaan kyselyn niin, että vastaukset kerättiin anonymisti. Uskoin tämän madaltavan kynnystä osallistua tutkimukseen, sillä joku vastaajista voi kokea esimerkiksi freelancereiden palkkausta koskevat asiat kiusallisina.

Kyselyssä (liite 1) selvitin aluksi perustietoja radiosta, jossa tutkittava työskentelee – esimerkiksi onko kyseessä Yleisradio vai kaupallinen radio, kuinka suuri toimitus on ja kuinka suuri osuus työstä teetetään freelancereilla. Osa kysymyksistä koski tutkittavan asennetta freelance-työtä kohtaan ja tämän näkemyksiä hyvän freelancerin taidoista ja ominaisuuksista. Kysyin myös muutamia freelance-työn käytäntöihin ja tulevaisuuden näkymiin liittyviä asioita.

Lähetin lomakekyselyn 27.3.2015 sähköpostitse 57:ään kotimaiseen radiotoimitukseen. Tavoitteenani oli lähestyä jokaista suomalaista radiotoimitusta, mutta käytännössä tutkittavat rajautuivat niihin toimituksiin, joiden yhteystiedot kykenin löytämään internetistä järkevässä ajassa. Etsin radioiden nettisivuilta rekrytoinnista vastaavien henkilöiden yhteystietoja, ja niiden uupuessa lähetin kyselyn toimituksen omaan sähköpostiin tai sille yhteyshenkilölle, jonka sähköpostiosoitteen löysin. Yhteystietojen etsiminen oli aikaa vievää puuhaa ja kävi nopeasti ilmi, että monien kaupallisten radiokanavien nettisivuilta oli haastavaa löytää juuri minkäänlaisia yhteystietoja. Tässä vaiheessa jouduin jättämään muutaman kanavan aineistosta pois, koska oikean henkilön etsiminen puhelimitse olisi todennäköisesti ollut liian hidasta. Odotin kyselyyn vastauksia noin viikon,

jonka aikana lähetin koko joukolle myös muistutusviestin sähköpostitse. Tutkimukseen osallistui lopulta kahdeksan henkilöä, eli kyselyn vastausprosentti oli 14 %.

4.2 FAO:n luottamusmiehen haastattelu

Toteutin Freelance-ammattiosaston luottamusmiehen haastattelun teemahaastatteluna. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu on menetelmä, jossa pyritään saamaan tutkittavalta tietoa tietyistä etukäteen valikoiduista teemoista. Tavoitteena on korostaa tutkittavan omia tulkin-toja. Haastatteluun liittyy monia etuja esimerkiksi kyselyyn verrattaessa. Se on joustava menetelmä, sillä kysymykset voidaan esittää tutkijan haluamassa järjestyksessä ja tutkija voi käydä haastateltavan kanssa keskustelua – siten välttää väärintymmärryksiltä ja voidaan tarvittaessa selvittää sanamuotoja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–73, 75.)

Haastattelin FAO:n luottamusmies Ingrid Svanfeldtiä puhelimitse. Haastattelun tavoitteena oli selvittää, millaisissa asioissa ja kuinka usein freelancerit ottavat luottamusmieheen yhteyttä ja millaisen hän näkee radiossa työskentelevien freelancereiden määrän, aseman ja tulevaisuuden näkymät. Nauhoitin haastattelun ja litteroin sen kuuntelemalla keskustelun tarkasti läpi ja kirjoittamalla haastatteluvastaukset ylös. Litteroinnissa pyrin kirjoittamaan haastattelun auki lähes sanasta sanaan, mutta muutin puhekieliset sanamuodot kirjakieliseen muotoon ja jätin huomiotta aiheen kannalta epäolennaiset täyte- ja toistosanat.

5 FREELANCE-TYÖN OSTAJIEN HAASTATTELUT

5.1 Kyselyn vastaajat

Kyselyyn vastasi kahdeksan radioissa rekrytoinnista ja näin mahdollisesti freelance-työn ostamisesta vastaavaa henkilöä eri puolilta Suomea. Kyselykutsu lähetettiin 57 henkilölle, joten vastausprosentti oli 14. Viisi vastaajista kertoi työskentelevänsä Yleisradiolla – neljä alueellisissa toimituksissa ja yksi vastaaja valtakunnallisella kanavalla (kuvio 1). Kolme vastaajista työskentelee kaupallisilla radiokanavilla. Maakunnittain kyselyssä olivat edustettuina ainakin Kanta-Häme, Pirkanmaa, Varsinais-Suomi, Uusimaa, Lappi, Etelä-Savo ja Kymenlaakso. Yksi vastaajista ei kertonut edustamansa radiotoimituksen sijaintia.

KUVIO 1. Vastaajien työpaikat

Pyysin lomakkeen alussa vastaajia kertomaan vapaamuotoisesti työpaikastaan. Kolme vastaajaa kertoi edustamiensa kanavien raportoivan paikallisia uutisia. Kahden radion kohderyhmät määrittyivät iän mukaan: yli 40-vuotiaat aikuiset ja 35–50-vuotiaat miehet. Yhden radion kohderyhmäksi kerrottiin aktiiviset kaupunkilaiset. Eräs vastaaja kertoi edustamansa radion kohderyhmäksi uutisista ja ajankohtaisista asioista kiinnostuneet suomalaiset. Kahden vastaajan toimituksissa tehdään radion lisäksi sisältöä myös muihin välineisiin: internetiin ja televisioon.

Kyselyyn vastanneista neljä kertoi työskentelevänsä suurehkoissa, 16–23 henkeä vakituisesti työllistävissä toimituksissa. Näistä yksi vastaaja määritteli vakituisen väen määrän 16 henkilötyövuotena eli "henkilöiden määrä miinus opinto- tai perhevapaalla olevat, joilla määräaikaiset sijaiset". Kolme vastaajaa työskenteli 1–3 henkeä vakituisesti työllistävissä toimituksessa. Yksi vastaaja työskenteli 7 hengen toimituksessa. Vastaajat kertoivat eri tavoin freelance-työn ja vakityön suhteen toimituksissa. Muokkasin vastaukset prosenttimuotoon, jotta ne olisivat keskenään vertailukelpoisia. Kahden vastaajan toimituksissa freelance-työn käyttö oli hyvin vähäistä (1 %) tai sitä ei käytetty lainkaan. Kahdessa toimituksessa freelancereiden osuus oli 15–20 % toimitustyöstä. Freelance-työtä käytettiin paljon kahdessa radiossa – toisessa 83 % ja toisessa 40 %. Yksi vastaajista kertoi määrän vaihtelevan ja ostavansa yksittäisiä juttuja noin pari kertaa kuukaudessa, mutta toimituksessa työskentelee kuitenkin tuntityönä tekeviä freelancereita lähes viikoittain. Erään vastaajan mukaan freelancereiden määrä vaihtelee vuosittain lomista ja sairauspoissaoloista riippuen – freelance-työvoimaan on kuitenkin budjetoitu vuosittain noin 7 kuukauden täyspäiväistä työskentelyä vastaavat kustannukset.

5.2 Työpanos suosituin palkkausmuoto

Kysyin vastaajilta, missä muodossa he ostavat freelance-työtä. Vastaukset olivat vaihtelevia. Eniten vastauksissa toistui freelancereiden palkkaaminen työpanoksen perusteella – tunti- tai päiväpalkkauksella tai määräaikaisella kuukausipalkkauksella. Yksi vastaaja kertoi tarkemmin freelancereita käytettävän yleensä niin sanotusti vuoronpaikkaajina sairauspoissaoloissa ja lomasijaisuuksissa. Työpanosperusteisen palkkauksen lisäksi muutama vastaajaa kertoi freelancereiden tekevän heille myös suoritepalkkaista työtä: radio-ohjelman juontamista tai yksittäisiä radio- ja nettijuttuja. Erään vastaajan toimituksessa freelancereilta tilataan työpanosta vain suoriteperusteisesti: kuvina, kuvauksena ja yksittäisinä netti- ja radiojuttuina.

Kysyin myös, miten freelancerin palkka määräytyy toimituksissa ja noudatetaanko palkkauksessa alan työehtosopimuksia (tes). Lähes jokainen vastaaja totesi, että he noudattavat jotakin SJL:n neuvottelemaa työehtosopimusta. Kuitenkin vain yksi vastaaja eritteli tarkemmin mitä sopimusta palkkauksessa noudatetaan – Ylen ohjelmatyöntekijöiden työehtosopimusta. Yksi vastaajista ei kommentoinut aihetta, koska toimituksessa ei käytetä freelancereita. Eräs vastaaja totesi, että kysymys on "toimitusjohtajan heiniä", eikä siksi antanut vastausta. Vastaajat eivät kertoneet palkkojen määräytymisestä kovinkaan yksityiskohtaisesti. Yksittäisissä vastauksissa perusteina mainittiin päiväpalkkaus, tehtäväkohtainen palkkaus ja tes:n mukaisesta kuukausipalkasta johdettu tuntipalkka. Loput vastaajista eivät kertoneet tarkemmin, miten freelancerin palkka heidän johtamisissaan toimituksissa määräytyy.

Kysyin myös, onko ostajan kannalta merkitystä laskuttaako vapaa toimittaja omalla toiminimellä vai onko hänellä freelance-verokortti. Vastaajat olivat asiasta lähes yksimielisiä: asialla ei ole merkitystä. Eräs vastaajista totesi kuitenkin, että Ylellä freelancereilla on pääsääntöisesti oltava freelance-verokortti, eikä hänen kohdallaan ole koskaan tullut vastaan tapausta, jossa toiminimilaskutusta on edes harkittu. Hän kuitenkin arveli, että joissain päin yhtiötä myös toiminimisopimukset onnistuvat. Yksi ei vastannut, koska aihe ei kuulu hänen toimenkuvaansa.

5.3 Oma-aloitteisuus ja monipuolisuus tärkeitä taitoja

Kysyin, millaisia taitoja ja ominaisuuksia ostajat arvostavat freelance-radiotoimittajissa. Vastauksissa nousi esiin monenlaisia ominaisuuksia. Puolet vastaajista piti tärkeänä freelancerin oma-aloitteisuutta ja kykyä itsenäiseen toimintaan. Vastauksissa toistui runsaasti myös yleisesti toimittajan hyvään ammattitaitoon miellettyjä asioita: tiedonhankinta, lähdekritiikki, kiinnostus ajankohdattaisiin asioihin, tarkkuus, luotettavuus ja paineensietokyky. Vapaan toimittajan monipuolisuus, yhteistyötaidot ja luovat taidot mainittiin kukin kolmessa vastauksessa kahdeksasta. Tekniset taidot mainittiin kahden tutkittavan vastauksissa:

Hallitsee yleisimmät radiossa, tässä tapauksessa Ylessä, käytettävät tekniset järjestelmät. Kanavasta johtuen on kiinnostunut ajankohtaisista asioista. Kykenee tiimityöhön ja sietää päivän aikana lukuisia deadlineja.

Täytyy osata juontaa luonnollisesti ja ihmisläheisesti. Tulee hallita tekniikka ja jutun teon ja lo taito.

Kysyin myös, millä tavoin freelance-toimittajan olisi hyvä lähestyä ostajia tarjotessaan työtään. Yhteydenottotavoista sähköposti toistui vastauksissa eniten, sillä se mainittiin kolmessa vastauksessa kahdeksasta. Yhden vastaajan mielestä tärkeintä on olla oma reipas itsensä ja katsoa silmiin eikä lattiaan, ja eräs totesi, että yhteydenottotavalla ei ole juurikaan merkitystä. Loput eivät kommentoineet yhteydenoton tapaa. Useat vastaajat pitivät tärkeänä, että freelancerilla on valmiiksi mietitty juttu- tai ohjelmaidea kun hän ottaa yhteyttä toimitukseen. Vähintäänkin jokin freelancerin osaamista ja ammattitaitoa esittelevä näyte on tärkeä osa yhteydenottoa:

Paras tapa on tarjota mielenkiintoista juttua. Sen verran on moraaliala, että emme pölli freen aihetta, olen ostanut hyvän jutun freeltä idean takia, vaikka olisimme voineet tehdä samasta aiheesta hyvin itsekin. Luonnollisesti etusijalla on free, jonka työn jäljen tuntee jo entuudestaan.

Pitkälle mietitty ohjelmaidea, jota voidaan yhdessä kehittää edelleen. Radiot haluavat valmiita ohjelmia.

5.4 Arvaamaton tulevaisuus

Kyselyn vastauksissa suhtauduttiin freelancereihin työvoimana hyvin positiivisesti ja heitä pidettiin tarpeellisina. Erityisen korostuneesti freelancereiden tarve näkyi kahdessa vastauksessa – ilman ei pärjättäisi. Yksi vastaajista totesi, että työt pyritään tekemään ensisijaisesti vakiotyövoimaa käyttäen. Yleisesti ottaen suhtautuminen oli myönteistä:

Positiivisesti, ilman emme pärjäisi! Myönteisesti. Tärkeä osa sijaisuuksien hoidossa ja ruuhkahuippujen tasaamisessa.

Tarpeellinen voimavara. Sellaista vuotta ei ole vielä ollut jollon freevoimaa ei tarvittaisi. Toki tarve vaihtelee vuodesta ja vuodenaikastakin riippuen.

Vastaajat olivat lähes yksimielisiä siitä, että ammattitaitoisia freelancereita on tarpeeksi tarjolla. Kaksi vastaajaa totesi, että asiassa on vaihtelua, mutta useimmiten tilanne on ollut hyvä. Erään vastaajan toimituksessa ei käytetä freelance-työvoimaa, mutta hänkin olettaa tilanteen olevan hyvä. Vastaajista yksi oli eri mieltä – hänen mielestään pätevää freelance-työvoimaa ei ole tarpeeksi.

Kysyin myös, millaiseen osaamiseen tai tietämykseen freelance-radiotoimittajien kannattaisi tulevaisuudessa panostaa. Verkkoon ja sosiaaliseen mediaan liittyvä osaaminen mainittiin neljässä vastauksessa kahdeksasta:

Verkko-osaaminen linkittyy tulevaisuudessa ihan elimellisesti kaikkeen, ts. pelkällä radio-osaamisella ei pitkälle pötkitä. Radiossa radionomaisuus ja raikkaat aihevalinnat ovat hyvä valtti.

Juonnon, repparoinnin ja uutisjuontamisen lisäksi olisi hyvä omata some- ja nettitaidot (kuvat, kännykkävideot, teksti).

Yhtä kertaa useammin mainittiin myös toimittajan yleissivistys, juontaminen ja tekninen osaaminen. Muita yksittäisiä vastauksissa mainittuja asioita tai ominaisuuksia olivat sujuvasanaisuus, paikallistuntemus, radionomaisuus, reportaasien tekeminen, reagointikyky, raikkaat aihevalinnat, perinteiset toimittajan taidot, toimintatapojen kehittäminen, rentous, uutis- ja ajankohtaisasioiden hallinta, tv-työ, sosiaaliset taidot, useiden välineiden hallitseminen sekä erikoistuminen. Ylipääntään vastaukset olivat hyvin värikkäitä ja niissä tuli ilmi lukuisia asioita:

Journalististen toimintatapojen kehittäminen on tärkeää. Jutut eivät synny tyhjästä. Täytyy ajatella ns. outside the box.

Meillä arvostetaan uutis- ja ajankohtaisasioiden hallintaa, yleissivistystä ja tekniikan hallintaa. TV:n ja verkkotyön osaaminen on arvossaan.

Vastaajien näkemykset radion työllistymismahdollisuuksista olivat vaihtelevia. Kolme vastaajista totesi, että näkymät ovat heikot tai kohtalaiset. Kaksi vastaajaa oli sitä mieltä, että mahdollisuudet työllistyä radioon ovat vakaat tai kohtuullisen hyvät – toinen heistä mainitsi, että lähivuosina Yleltä jää satoja ihmisiä eläkkeelle, joten se tulee vaikuttamaan tilanteeseen. Eräs vastaaja piti yksityisen sektorin työllistämismahdollisuuksia heikompina kuin Ylellä ja yksi kertoi, ettei usko tilanteen muuttuvan nykyisestä. Eräs vastaaja pohti sukupolven vaihdoksen vaikutuksia työllisyystilanteeseen:

Näyttää siltä, että joko nyt on jo menossa tai varsin pian alkaa seuraava isompi sukupolven vaihdos. Toimittaja radiossa on jatkossa yhä enemmän uutis- ja ajankohtaispalvelujen tuottaja, asiakaspalvelija, jolta vaaditaan yhä sujuvampaa esiintymistä ja ei ainoastaan parempaa vuorovaikutustaitoa vaan vuorovaikutushalua. Moni sopeutuu ja haluaakin muuttua, mutta kaikille muutos ei silti välttämättä sovi ja tehtävien vaihtoja saatetaan joutua tekemään. Silloin kysymys kuuluukin, mistä löydetään haasteisiin vastaajat? --

6 FAO:N LUOTTAMUSMIEHEN HAASTATTELU

FAO eli freelance-ammattiosasto on Radio- ja televisiotoimittajien liiton RTTL:n ammattiosasto. Siihen kuuluvat pääasiassa radioon, televisioon ja nettiin työskentelevät freelancerit ja kääntäjät (Freelance-ammattiosasto FAO ei vl., viitattu 27.4.2015). Vuoden 2014 alussa FAO:laisten freelancerien määrä oli noin 450. (Suomen freelance-journalistit ry 2013, viitattu 27.4.2015.) FAO:n luottamusmiehen tehtävänä on olla työntekijän puolustaja työelämässä. Hän auttaa sopimusten tulkinnassa yhdessä Journalistiliiton lakimiehen kanssa ja kuuntelee sekä jakaa tietoa sekä työntekijälle että työnantajalle. Ristiriitatilanteissa luottamusmiehen tehtävänä on toimia työntekijän tukena, neuvonantajana ja neuvottelijana. (Freelance-ammattiosasto FAO ei vl., viitattu 27.4.2015.)

Kirjoitushetkellä FAO:n luottamusmiehenä toimii Ingrid Svanfeldt. Svanfeldt on 38-vuotias freelance-toimittaja, mediayrittäjä ja journalistiikan opettaja. Uransa aikana hän on työskennellyt Ylen toimittajana ja myynyt radio- ja tv-ohjelmia freelancerina. Koulutukseltaan hän on viestinnän maisteri. Svanfeldt on toiminut FAO:n luottamusmiehenä vuoden 2013 loppusyksystä lähtien.

Svanfeldtin mukaan FAO:on kuuluvien radioon työskentelevien freelancereiden määrää on hyvin vaikea arvioida, sillä monet työskentelevät monimediallisesti ja tekevät sivutyötä muilla aloilla. Ammattiosastoon kuuluu myös opiskelijoita ja eläkeläisiä, jotka eivät ole mukana työelämässä. Karkeasti arvioiden hän sanoo radioon työskentelevien FAO:laisten freelancereiden määräksi noin 100–150 henkilöä. Kysyin asiaa puhelimitse myös FAO:n puheenjohtaja Kirsi Mattilalta, joka antoi Svanfeldtin kanssa samansuuruisen arvion.

FAO:n jäsenet ottavat luottamusmieheen yhteyttä keskimäärin kaksi kertaa viikossa. Svanfeldtin mukaan valtaosa yhteydenotoista koskee radiotyötä. Määrä vaihtelee ja kesäisin on yleensä hiljaisempaa. Lähes kaikki luottamusmieheen yhteydessä olleet freelancerit työskentelevät Yleisradiolle. Kaupalliseen radioon työskentelevät freelancerit ottavat luottamusmieheen yhteyttä hyvin harvoin. Svanfeldt uskoo asian selittyvän pääasiassa kaupallisiin radioihin tehtävän freelance-työn vähäisellä määrällä. Niin Ylellä kuin kaupallisella puolellakin työskentelevät freelancerit saattavat myös kuulua toiseen ammattiosastoon tai he eivät kuulu Journalistiliittoon lainkaan. Svanfeldtin haastattelusta saadaan siis tietoa freelance-ammattiosastoon kuuluvien, Ylelle työskentelevien freelance-radiotoimittajien tilanteesta.

6.1 Ongelmia työn hinnoittelussa ja palkanmaksussa

Svanfeldtin mukaan freelancereiden yleisimpiä ongelmia ovat yrittäjääsemassa olevien freelance-reiden kohdalla laskutukseen liittyvä epä tietous ja Yhtyneet-sopimuksen puitteissa työskentelevien väärin maksetut palkat. Myös oman työn hinnoittelu on asia, jossa kaivataan toisinaan luottamusmiehen neuvoja:

Pääjutut on ollut ettei ole jostain syystä maksettu sosiaalimaksuja, vaikka Ylen pitäisi ne Yhtyneet-sopimuksen mukaan maksaa tai sitten se, ettei oikein tiedä miten pitäisi hinnoitella itsensä.

Luottamusmieheltä kysytään usein neuvoa myös ulkomailla työskentelyyn liittyvissä asioissa, esimerkiksi kuinka tulisi toimia jos toimittaja haluaa myydä matkalta jutun. Svanfeldt kertoo, että tällaisissa tilanteissa Ylellä ilmenee usein epä tietoisuutta toimintatavoista:

Ylellä on myös kirjeenvaihtajia jotka asuvat ulkomailla, ja he ovat eri asemassa kuin nämä jotka lähtevät matkalle. Tuottaja, joka on ostanut ohjelmia, ei välttämättä ole ymmärtänyt sitä että he ovat eri asemassa.

Ongelmia on tullut, kun Yle on jättänyt maksamatta esimerkiksi sopimuksessa mainitut minimihinnat ja eläkemaksut. Svanfeldt painottaa, että toimittajan matkalla tekemissä jutuissa tulee noudattaa Yhtyneet-sopimusta.

Kysyin Svanfeldtiltä, kuinka hyvin hänen mielestään työelämässä noudatetaan freelancereiden kohdalla alan työehtosopimuksia. Hänen mukaansa asiassa on ollut ongelmia ja ne liittyvät usein juuri Yhtyneet-työehtosopimukseen. Tuottajat eivät tunne sopimusta tarpeeksi hyvin eivätkä tiedä miten soveltaa sitä. Svanfeldt uskoo, että virheitä ei tehdä tahallaan, vaan kyse on tietämättömyydestä. Jotkut Ylellä työskentelevät tuottajat tai päälliköt eivät edes tiedä sopimuksen olemassaolosta. Virheiden tultua ilmi työnantajaosapuoli on kuitenkin yleensä ollut yhteistyöhaluinen ja tilanteissa on päästy yhteisymmärrykseen.

6.2 Yhtyneet-sopimus on syytä osata hyvin

Svanfeldtin mukaan Yhtyneet-sopimus on hyvä turva radion freelancereille. Oman kokemuksensa perusteella hän kuitenkin arvioi, että radiotyön arvostus on laskenut. Hän mainitsee, että radiojutun tekeminen on toisaalta helpompaa kuin esimerkiksi tv-jutun:

On ollut vaikeaa saada yrittäjänä palkkaa radiotyöstä, mutta tv-työstä saatat saada ihan ok palkan. Eli samasta työstä saat vähemmän jos se menee radiosta ulos kuin tv:stä. Mutta tämä nyt on myös sellainen asia, että se saattaa vaihdella ja tämä on omakohtainen mieltipiteeni, mitä itse koen.

Itsensä elättäminen vapaana radiotoimittajana on hänen mukaansa vaikeaa ja vain harva kykenee saavuttamaan edes keskivertosuomalaisen palkkatason. Neuvottelutaidot auttavat, mutta yleistä tilannetta hän pitää silti huonona.

Svanfeldtin mukaan radioon työskentelevä freelancer voi parantaa asemaansa työelämässä perehtymällä huolellisesti Yhtyneet-sopimukseen. Vaikka vapaa toimittaja työskentelisi muualle kuin Ylelle, antaa sopimus suunnan, minkä avulla hinnoitella omaa työtänsä. Svanfeldtin kertoo, että Yhtyneet-sopimuksen piirissä työskenteleminen on viisasta myös siksi, että toimittaja voi pysyä työttömyyskassan jäsenenä. Yrittäjäasemassa työskenteleviä freelancereita hän kehottaa muistamaan omien sosiaalikulujen, kuten eläkemaksujen, maksamisen. Kysyin myös, miten vapaan toimittajan asemaan vaikuttaa se, laskuttaako tämä toiminimellä vai saako hän palkan freelance-verokortilla. Svanfeldtin mukaan erityisesti uran alkuvaiheessa oleville toimittajille on turvallisempaa, ettei työskentele yrityksen kautta. Tällöin turvana on Yhtyneet-sopimus, joka asettaa työlle minimiturvan, mutta sen palkkioita voi silti koettaa neuvotella ylöspäin. Svanfeldtin mielestä tällä hetkellä yrittäjänä työskenteleminen ei kannata:

Koska kyllähän kaikki nämä yhtiöt tietävät, että jos olet pieni tekijä, pieni yrittäjä, niin sinulla ei ole mitään turvaa että saat sen hinnan. Kuitenkin menee kaikki sosiaalikulut, mitkä pitää itse maksaa. Harva, jos kuka, pystyy neuvottelemaan niin, että saisi paremman hinnan kuin mitä Yhtyneet antaa turvan.

6.3 Yhdellä välineellä ei pärjää

Svanfeldtin mukaan yhteen välineeseen keskittyminen ei ole enää nykyaikaa. Internetin myötä esimerkiksi lehdessä työskentelevä toimittaja voi tehdä myös videoklippejä ja äänitteitä. Radio-toimittajankin työhön liittyy nykyään yleensä myös nettityötä ja kirjoittamista. Svanfeldt uskoo, että monimediallista osaamista odotetaan nykyään nimenomaan nuorilta toimittajilta:

Tämä on omakohtainen kokemukseni, mutta luulisin, että nuorissa toimittajissa on enemmän sellaisia, jotka tekevät kaikkiin välineisiin, mutta vanhoissa saattaa olla sellaisia, jotka ovat tehneet vain radioon.

Jos freelancerin pääpainotus on kuitenkin radiotyössä, Svanfeldtin mukaan kysyntää voisi olla radiodokumenttien ja pidempien reportaasien tekijöille. Hän uskoo Ruotsissa suosittujen podcast-lähetysten lisääntyvän pian Suomessakin. Vielä ne eivät kuitenkaan ole lyöneet siinä määrin läpi, että niiden teolla tienaisi:

Ei se sellainen ole mikä työllistäisi satoja, vaan sellainen, että joku harva onnistuu siinä.

7 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelen tiivistetysti freelance-työn ostajille tehdystä kyselystä ja FAO:n luottamusmiehen haastattelusta nousseita asioita ja peilaan niitä jo olemassa olevaan teoriatietoon. Käyn tutkimuksen tulokset läpi tutkimuskysymysten mukaisesti.

7.1 Tulevaisuudennäkymät – kannattaako freelancerin suuntautua radioon?

Tutkimuksen perusteella radion työllistymistilanne näyttää freelancereiden kannalta epävarmalta. FAO:n luottamusmies Ingrid Svanfeldtin mukaan vain radioon keskittyminen ei ole enää nykyai-kaista, vaan useiden välineiden monipuolinen hallinta lisää työllistymismahdollisuuksia. "Radio-toimittajankin työhön liittyy nykyään yleensä myös nettityötä ja kirjoittamista", Svanfeldt totesi haastattelussa. Kyselyyn vastanneilla freelance-työn ostajilla oli aiheesta vaihtelevia näkemyksiä, mutta kolme kahdeksasta piti lähitulevaisuuden näkymiä heikkoina tai kohtalaisina. Eriäviäkin mielipiteitä oli – kaksi vastaajaa piti näkymiä vakaina tai kohtuullisen hyvinä. Kyselyn vastauksis- sa mainittiin myös, että Ylen työntekijöiden eläköityminen tulee lisäämään työpaikkoja.

Jokisen (2014, 10) mukaan perinteinen jako lehdistöön ja sähköiseen mediaan eli televisioon ja radioon on hämärtyvässä. Suuri osa toimittajista tekee töitä ristiin rastiin eri välineille. Vaikuttaa siis siltä, että työllistyäkseen freelancerina kannattaa panostaa monipuoliseen osaamiseen eikä vain yhteen välineeseen. 2000-luvulla monitekemisen rinnalla trendinä on yleistoimittajuuden voimistuminen ja erikoistoimittajien karsiminen (Nikunen 2011, tiivistelmä).

Epävakaasta tilanteesta huolimatta freelancereihin suhtaudutaan työvoimana kuitenkin hyvin positiivisesti. Ostajille tehdyssä kyselyssä lähes kaikki pitivät vapaita toimittajia tärkeinä, kaksi vastaajaa jopa välttämättöminä. Svanfeldtin mukaan radion puolella kysyntää voisi tulevaisuu- dessa löytyä radiodokumenttien, pidempien reportaasien ja podcastien tekijöille.

7.2 Mitä osaamista freelancereilta vaaditaan radiossa?

Sekä kyselyssä että haastattelussa selvisi, että urallaan menestyäkseen freelance- radiotoimittajan on oltava huomattavan monipuolinen. Tutkimuksen perusteella freelancerin kan-

nattaa panostaa muun muassa verkkoon ja sosiaaliseen mediaan liittyvään osaamiseen. Kuten yksi kyselyn vastaajista totesi: "Pelkällä radio-osaamisella ei pitkälle pötkitä". Samalla linjalla oli FAO:n luottamusmies Ingrid Svanfeld. Omakohtaisen kokemuksensa perusteella hän uskoo, että monimediallista osaamista on enemmän nuorilla kuin iäkkäämmillä toimittajilla.

Verkko- ja someosaamisen lisäksi kyselyssä tuli ilmi lukuisia eri ominaisuuksia, joihin freelance-radiotoimittajien kannattaisi tulevaisuutta ajatellen panostaa. Monissa vastauksissa mainittiin perinteisesti toimittajan hyvään ammatilliseen perusosaamiseen liittyviä ominaisuuksia, kuten yleissivistys ja raikkaiden aihevalintojen löytäminen. Myös juontaminen ja tekninen osaaminen ovat taitoja, joita vapailta radiotoimittajilta toivotaan. Tuloksista voidaan tehdä johtopäätös, että freelancetoimittajalta odotetaan monipuolista osaamista.

7.3 Radio-freelancerien nykytilanne

Radioon työtä tekevien freelancereiden määrää on vaikea arvioida, sillä monet työskentelevät monimediallisesti ja tekevät sivutyötä muilla aloilla. FAO:n luottamusmies ja puheenjohtaja arvioivat kuitenkin Freelance-ammattiosastoon kuuluvien vapaiden radiotoimittajien määräksi noin 100–150 toimittajaa.

Kyselyyn vastanneiden henkilöiden toimituksissa freelance-työtä käytetään vaihtelevasti. Kahdessa toimituksessa se on hyvin vähäistä (1 %) tai freelancereita ei käytetä lainkaan. Kahdessa toimituksessa freelancereiden osuus toimitustyöstä oli 15–20 %, yhdessä 40 % ja yhdessä 83 %. Kuitenkin lähes jokaisessa, seitsemässä toimituksessa kahdeksasta, käytetään freelance-työtä enemmän tai vähemmän. Freelance-työn ostajille teetetyin kyselyn perusteella freelancetyötä ostetaan radiossa yleisimmin työpanoksen perusteella: tunti- tai päiväpalkkauksella tai määräaikaisella kuukausipalkkauksella. Freelancerit tekevät radioihin jonkin verran myös suoriteperusteista työtä, esimerkiksi yksittäisiä radiojuttuja.

Yhtyneet-työehtosopimus on ainoa vapaita radiotoimittajia koskeva yleissitova työehtosopimus (Jokinen 2014, 130). Silti FAO:n luottamusmiehen saamat yhteydenotot liittyvät usein siihen, että työnantajan tuntevat sopimuksen liian huonosti eivätkä osaa soveltaa sitä. Svanfeldt uskoo, että virheitä sattuuakin juuri tietämättömyyden takia. Hän toteaa, että parhaiten freelancer voi parantaa

asemaansa työelämässä perehtymällä Yhtyneet-sopimukseen huolellisesti. Luottamusmies saa yhteydenottoja keskimäärin kaksi kertaa viikossa – niistä suurin osa tulee radiotoimittajilta.

Vaikka Yhtyneet-sopimukseen liittyy epätietoisuutta, tilanne vaikuttaa kuitenkin kyselyyn tulleiden vastausten perusteella valoisalta. Lähes jokainen vastaaja ilmoitti, että työehtosopimusta noudatetaan – harva kuitenkaan eritteli, mitä sopimusta. Svanfeldtin mukaan Yhtyneet-sopimus on hyvä turva radion freelancereille. Jokisen (2014, 128) mukaan Ylelle työskentelevän freelancerin kannattaa olla tarkkana, että tulee määritellyksi oikein. Toisinaan Ylellä määritellään yrittäjiksi myös sellaiset, jotka todellisuudessa kuuluisivat Yhtyneet-sopimuksen piiriin.

Kyselyyn vastanneet olivat lähes yksimielisiä siitä, että pätevää freelance-työvoimaa on tarpeeksi tarjolla. Muutama totesi, että tilanne vaihtelee, mutta vain yksi oli sitä mieltä, että osaavia freelancereita ei ole tarpeeksi. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että alalla ei ole puutetta freelancereista.

8 POHDINTA

Tutkielmassani halusin selvittää, millaisia taitoja radioon työskenteleviltä freelancereilta odotetaan ja millaiselta radion työtilanne näyttää vapaiden toimittajien näkökulmasta katsottuna. Halusin myös tietoa siitä, millainen radiofreelancereiden asema työelämässä on ja kuinka paljon heitä ylipäätään Suomessa työskentelee. Miettiessäni aihevalintaa havaitsin, että freelance-työstä juuri radion näkökulmasta on niukasti tietoa tarjolla, joten halusin myös siitä syystä tutkia asiaa. Lähinnä opintojeni kautta saadun tietämyksen perusteella ennako-olettamukseni oli, että radiofreelancerin on oltava käytännössä monimediatoimittaja, joka taitaa sisällöntekemisen moneen mediaan. Tutkimuksen valmistuttua oletus sai pitkälti vahvistusta.

Ennen haastattelujen tekemistä koostin tietoperustan, jossa käsittelin aluksi journalismin murrosta ja sen jälkeen freelance-työtä ja radiota toimittajan välineenä. Ymmärtääkseen freelance-journalismia on mielestäni tunnettava media-alan teknologinen, taloudellinen ja kulttuurinen kehitys. Sen myötä erityisesti nuorten, vastikään alalle valmistuneiden on pitänyt sopeutua entistä enemmän pätkätöiden ja itsensä työllistämisen kulttuuriin, jota freelance-työkin edustaa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yksiselitteisiä kriteerejä, vaan tutkimuksen piiristä löytyy erilaisia näkemyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134). Yleisesti ottaen tutkijan on annettava lukijalle riittävä tieto, jotta lukija voi arvioida tutkimuksen tuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 141). Seuraavaksi analysoin tutkimukseni luotettavuutta Tuomen ja Sarajärven (2009, 140) kokoamia kohtia soveltaen.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa muun muassa aineistonkeruu ja siihen liittyneet erityispiirteet (Tuomi & Sarajärvi 2009 140). Keräsin aineistoa lähettämällä Webropol-palvelun kautta tekemäni kyselyn radioissa esimiestehtävissä työskenteleville tai radioiden toimittajiin. Saateviestissä kerroin, kuka olen ja miksi teen kyseistä tutkimusta, ja pyrin perustelemaan mahdollisimman hyvin, miksi kyselyyni kannattaa vastata ja mitä hyötyä siitä on alalle. Kehotin vastaanottajaa tarpeen tullen myös välittämään viestini sellaiselle henkilölle, joka vastaa toimituksessa freelance-työn ostamisesta. Muutama päivä kyselyn lähettämisen jälkeen otin puhelimitse yhteyttä osaan tutkittavista – käytännössä niihin, joiden puhelinnumerot löysin netistä. Tässä vaiheessa Yleisradiossa työskentelevät henkilöt korostuivat tutkimuksen tiedonantajina, sillä heidän puhelinnumeronsa olivat useimmiten helposti saatavilla. Suurten kaupallisten radio-

kanavien yhteystiedot taas olivat hankalasti saatavilla, joten niitä lähestyin puhelimitse harvemmin. Uskon tämän vaikuttaneen siihen, että lopulta tutkittavista viisi työskenteli Yleisradiolla ja kolme kaupallisilla radiokanavilla.

Kyselyyn vastaajien määrä oli mielestäni lopulta aika vähäinen. Lähetin kyselyn 57:lle radiossa esimiesasemassa olevalle henkilölle. Kyselyyn vastasi lopulta kahdeksan henkilöä, joten vastausprosentiksi muodostui 14. Minut yllätti se, miten vaikeaa kyselyyn oli houkutella vastaajia, vaikka koetin laskea osallistumiskynnystä antamalla tutkittaville anonyymiteetin. Kyselyssä oli 13 kysymystä, ja arvioin sen täyttämiseen vievän noin kymmenen minuuttia. Soittaminen tutkittaville ja henkilökohtainen pyyntö täyttää kysely oli tehokas keino saada tutkittavia mukaan ja siihen olisi voinut käyttää vielä enemmän resursseja.

Jälkikäteen mietittynä kyselylomakkeessa kysytyt asiat olisivat voineet olla täsmällisempiä ja valikoidumpia. Ostajat vastasivat esimerkiksi palkkausta ja työehtosopimuksia koskeviin kysymyksiin varsin ylimalkaisesti – avoimet kysymykset ja kysymyksenasettelut ehkä antoivat mahdollisuuden liian vapaamuotoiseen vastaamiseen. Näissä kysymyksissä olisi pitänyt muotoilla kysymykset tarkemmin – esimerkiksi kysyä täsmällisesti, noudatetaanko ostajan toimituksessa Yhtyneet-töyehtosopimusta vai ei. Kyselylomake olisi kannattanut laatia ja suorittaa tutkimus vasta FAO:n luottamusmiehen haastattelun jälkeen. Koska sain luottamusmieheltä tietoa esimerkiksi freelancerien ongelmatilanteista ja asemasta työelämässä, näitä tietoja hyödyntäen olisin ehkä osannut laatia paremmat kysymykset ostajille. Myös kasvokkain tehtävät teema- tai syvähaastattelut olisivat menetelminä sopineet aiheen tutkimiseen. Näin olisin voinut saada entistä syvällisempää tietoa, mutta todennäköisesti tutkittavien määrää olisi pitänyt karsia. Kyselytutkimuksen myötä kykenin saamaan aineistoa eri puolilta Suomea, mikä mielestäni toi tutkimukseen lisäarvoa.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös sen eettinen kestävyys, eli se, miten hyvin tutkija on sitoutunut tutkimukseen. Tutkimuksessani olen pyrkinyt parhaani mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön muun muassa käyttämällä tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia menetelmiä ja toteuttamalla tulosten julkaisussa avoimuutta ja rehellisyyttä. Olen myös pyrkinyt kunnioittamaan muiden tutkijoiden tekemää työtä käyttämällä asianmukaisia viittauksia. (Ks. Tuomi & Sarajarvi 2009, 127, 132.)

Sain tutkimuksessani vastaukset tutkimuskysymyksiini ja koen, että näin valmistumisen kynnyksellä ajankohtaisesta tiedosta on paljon hyötyä. Koska tilanne on media-alalla muutenkin epävakaa ja työpaikat tiukassa, en freelancerina suuntautuisi puhtaasti radioon. Monimediallisesta osaamisesta on hyötyä, työskenteli sitten perinteisessä työsuhteessa tai freelancerina. Johdannossa kirjoitin, että opinnoissani Oulun ammattikorkeakoulussa on korostettu erikoistumisen tärkeyttä. Nyt vaikuttaa kuitenkin siltä, että tilanne on päinvastainen – monipuolinen, juttuja tehokkaasti versioiva yleistoimittaja on työelämässä vahvoilla.

Heikki Jokinen maalailee positiivisia kuvia freelancereille suunnatussa oppaassaan. "Vapaan journalistin työ on upeaa työtä", hän kirjoittaa. Tutkimukseni myötä koen kuitenkin ristiriitaisia tuntemuksia. Vaikuttaa siltä, että freelance-journalisti joutuu usein taistelemaan niistä oikeuksista, jotka ovat perinteisessä työsuhteessa työskentelevälle toimittajalle lähes itsestäänselvyksiä. Niitä ovat muun muassa oikeudenmukainen palkka ja asianmukaisten korvausten maksu. Toisaalta uskon, että freelancerina työskentelemisen mielekkyys liittyy myös henkilön luonteeseen – itsenäiselle ja vapautta arvostavalle se sopii paremmin kuin henkilölle, joka viihtyy säännöllisessä työssä.

Vaikka tutkielmani toi ajankohtaista tietoa, oli se vain pintaraapaisu aiheesta. Lisää tutkittavaa löytyisi esimerkiksi laajentamalla freelancer-näkökulman monimediatomittajiin. Lisäksi minua jäi kiinnostamaan myös FAO:n luottamusmies Ingrid Svanfeldtin mainitsemat podcastit – myös niiden tiimoilta voisi olla tutkittavaa: vaikkapa se, miten suomalaisetkin saataisiin kiinnostumaan podcasteista nykyistä laajemmalti.

LÄHTEET

Erkki Karvonen 2002. Johdatus viestintätieteisiin. Viitattu 8.3.2015,
<http://viesverk.uta.fi/johdviest/johdatus.html>

Freelance-ammattiosasto 2014. Freelancereiden työt Ylessä vähenevät. Viitattu 8.3.2015,
<http://fao.fi/freelancereiden-tyot-ylessa-vahenevat/>.

Freelance-ammattiosasto ei vl. Keitä me olemme? Viitattu 8.3.2015, <http://fao.fi/fao/>.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Tammi.

Huovila, T. 2005. Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja. Porvoo: WSOY.

Jokinen, Heikki 2014. Vapauden valtakunta. Freelance-journalistin opas. Helsinki: Suomen Journalistiliitto ry.

Kujala, T., Lahti, J. & Tamminen, H. 1998. Radiotyön perusteet – johdatus suoran lähetyksen tekemiseen. Helsinki: Gaudeamus.

Kursi, O. 2013. Radiotoimittajan henkilöbrändi : vain sinä voit olla hyvä sinä. Metropolia ammattikorkeakoulu. Elokuvan ja television koulutusohjelma Opinnäytetyö. Viitattu 8.3.2015,
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/70084/Kursi_Olli-Pekka.pdf?sequence=1

Kuutti, H. 2006. Uusi mediasanasto. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Nikunen, K. 2011. Enemmän vähemmällä. Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009-2010.

Oulun ammattikorkeakoulu. 2014. Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön ohje. Viitattu 2.6.2014, <https://oiva.oamk.fi/utills/opendoc.php?aWRfZG9rdW1lbnR0aT0xNDMwNzY0Njky>.

Radio- ja televisiotoimittajien liitto 2015. Yhdistyksemme. Viitattu 11.5.2015, <http://www.rttl.fi/yhdistyksemme/>.

Riihikangas, S. 2008. Matkalla menestykseen – Millainen on hyvä freelancetoimittaja? Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Viestinnän koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Seppänen, J. & Väliaverronen, E. 2013. Mediayhteiskunta. Tampere: Vastapaino.

Suomen freelance-journalistit ry 2013. Mikä on fao? Viitattu 8.3.2015, <http://uusi.freet.fi/mika-on-fao/>.

Suomen freelance-journalistit ry 2013. Freen monet toimintamuodot. Viitattu 8.3.2015, <http://uusi.freet.fi/freetyon-tietopankki/freen-tyypillisimmat-toimintamuodot/>.

Suomen Journalistiliitto 2014. Freelancerit. Viitattu 11.5.2015, <http://www.journalistiliitto.fi/edunvalvonta/freelancerit/>.

Toimittajaksi.fi 2015. Freelancerit. Viitattu 4.3.2015. <http://www.toimittajaksi.fi/freelancerit/>.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Yle 2015. Yle lyhyesti. viitattu 27.4.2015. <http://yle.fi/yleisradio/yle-lyhyesti>.

PERUSTIEDOT

1. Kerro lyhyesti työpaikastasi (nimi, omistaja, pääasiallinen kohderyhmä) ja työtehtävistäsi.

FREE-TYÖN MÄÄRÄ JA LAATU TOIMITUKSESSA

2. Kuinka paljon toimituksessanne on vakituisia toimittajia?

3. Kuinka suuri osuus työstä teetetään freelancereilla?

4. Missä muodossa free-työtä ostetaan? (Esim. työpanoksena, yksittäisinä juttuina, radio-ohjelmina tms.)

TYÖLLISTYMINEN FREELANCE-RADIOTOIMITTAJANA

5. Millaisia taitoja ja ominaisuuksia arvostatte radiofreelance-toimittajassa?

6. Miten freelance-toimittajan tulisi lähestyä toimitusta tarjotessaan työtään?

7. Miten suhtaudutte freelancereihin työvoimana?

FREELANCE-TOIMITTAJIEN SOPIMUKSET JA PALKKIOT

8. Miten freelancerin palkka määräytyy toimituksessanne?

9. Noudatatteko tai sovellatteko palkkauksessa SJL:n neuvottelemia työehtosopimuksia? Miksi/Miksi ette?

10. Onko teille merkitystä laskuttaako toimittaja omalla toiminimellä vai onko hänellä freelance-verokortti?

FREELANCE-TOIMITTAJIEN TYÖTILANNE

11. Onko päteviä freelancereita tarpeeksi tarjolla?

12. Millaiseen osaamiseen tai tietämykseen freelance-radiotoimittajien kannattaisi tulevaisuudessa panostaa?

13. Millaisena näette toimittajien työllistymismahdollisuudet radiossa muutaman seuraavan vuoden aikana?